

Düşünce ve Uygulamada Aydınlanmanın Sesi: Hasan-Âli Yücel

H. Haluk Erdem

Yrd. Doç. Dr.
Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi
E-posta: haluk@gazi.edu.tr

Özet: Bu çalışmada Hasan-Âli Yücel'in eleştirel akıl temelinde eğitim, Aydınlanma, demokrasi, devlet adamlığı ve felsefi bakışa ilişkin düşünce ve değerlendirmeleri kendi yapıtlarından hareketle ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hasan-Âli Yücel, eğitim, Aydınlanma, akıl, demokrasi, politika

The Voice of Enlightenment with its Thought and Implementations: Hasan-Âli Yücel

Abstract: This study reviews and analyzes the ideas and arguments of Hasan-Âli Yücel on education, enlightenment, democracy, statesmanship and philosophy from a critical-rational perspective.

Keywords: Hasan-Âli Yücel, education, Enlightenment, reason, democracy and politics

Canan Yücel Eronat'a...

"İçinde yaşadığımız çağa, adımız bilinsin
bilinmesin, bizim damgamız vurulacaktır."

Hasan-Âli Yücel

Giriş

Bu çalışmada Hasan-Âli Yücel'in eleştirel akıl temelinde eğitime, aydınlanmaya, demokrasiye, devlet adamlığına ve felsefi bakışa ilişkin düşünce ve değerlendirmeleri kendi yapıtlarından hareketle ele alınmaktadır. **Hasan-Âli Yücel**'den günümüze pek çok değişim yaşandı ve yaşanmaya da devam ediyor. Akılsal hiçbir temeli olmayan, ezbere yapılan bağlantısız düşüncelerin ve bunun sonucunda oluşturulan kavramların sanki aklın ürünüymüş gibi sunulduğu olaylara tanıklık ediyoruz. Eleştirel, kendini sorgulayan akıl yerini, insan onuruyla bağdaşmayan ezberci yaklaşımlara terk etmiş görünüyor. **İsmail Hakkı Tonguç**'ün "Halk okul istiyor. Üstelik bunca

dış yardım alındı. Bizim zamanımızdaki maddi sıkıntılar bir dereceye kadar giderildi. Şimdilerde kolaylıkla çok daha verimli bir eğitim atılımı yapılabilir” sözlerinin gerçekleştirilemediği verimsiz bir eğitim ortamı ne yazık ki devam edip gidiyor. Altı yüz yıldır unutulmuş Anadolu insanının aydınlatılması işine, tarihte görülmemiş bir cesaret ve kararlılıkla girişen eğitimcilerimizin anlaşılacak istenmediği bir dönemden geçiyoruz. **Yücel**'in tanımıyla; “Büyük işler yapacak insanları yaratmak” olan eğitim, günümüzde “istendik davranışlar kazandırma” biçimine dönüşüyor. İlkinde eğitim, *cultura animi* ve aydınlanmayla ilgisinde düşünülürken, diğesinde kişi yaratıcılığını ve özgürlüğünü kısıtlayan anlayışlarla şiddeti körüklüyor.

Fotoğraf 1. Hasan-Âli Yücel

Hasan-Âli Yücel genellikle eğitim tarihimizin önemli isimlerinden biri olarak kabul edilir. **Yücel** aynı zamanda kültür sorunlarımıza eleştirel akıl temelinde, aydınlanma düşüncesiyle bakmasını bilen bir düşünürdür. Felsefesiz, sanatsız ve bilimsiz bir gelecek ideali kurmanın olanaksız olduğunu vurgulayan da **Yücel**'dir. Bu anlamda kültür eğitimden ayrılmayan bir yapıya kavuşmuş olmaktadır. Kültür esas anlamını, *cultura animi* kavramında bulur. Bu kavram; tek tek kişilerin felsefe, sanat ve bilimle işlenip aklın şekillendirilmesini, sonucunda da *özgürlük bilincinin* kazanılmasını ifade eder. Eğitim de bu

sürecin yolunu kişiye gösteren bir etkinliktir. **Yücel**, eğitim kavramını kişinin özgürlük bilinciyle ilişkisinde ele almakta ve aydınlanmanın hareket noktasını 1940'lı yıllarda kavramaktadır. Günümüz eğitiminde henüz sağlanamamış eğitim-kültür buluşmasının gücünü, **Yücel** o yıllarda görmektedir. Dış ülkelerden derlenmiş kaynaklardan yararlanarak program geliştirme çalışmaları yapan uzmanların bu noktayı iyi görmesi gerekmektedir. Sürekli değişen öğretim programları ve dışardan alınan modeller yaşanan eğitim sorunlarına çözüm olamamıştır. Eğitim sanki yap-boz tahtası biçiminde düşünülmektedir. **Yücel** bu durumun sakıncalarını kendi döneminde saptamıştır: “Yalnız bildiğim bir şey var: Millî Eğitim işini layık olduğu hayati ehemmiyetle ele almadığımız ve taklitçilikten kurtulmayan bir zihniyetle memleket çocuklarını tecrübe konusu yapmaktan henüz kurtulmuş olmadığımızdır. (...) Eğitim davası, bizim için hiçbir suretle arka planda kalmamalıdır” (Yücel, 1998a: 87-88). Düşünce ve uygulama adamı **Hasan-Âli Yücel** çağın tanıklığı ile; çağın sorunlarına bakışta *felsefi* bir duruşun ve *eleştirel* bir aklın neler sağlayabileceğini dile getirmektedir.

Hasan-Âli Yücel, Eleştirel Akıl ve Aydınlanma Düşüncesi

18. yüzyıl filozofu **Immanuel Kant**'la en doğru biçimde temellenen Aydınlanma düşüncesini 20. yüzyılda en iyi anlayanların başında hiç kuşkusuz **Hasan-Âli Yücel** gelmektedir. **Kant**'a göre Aydınlanma; “İnsanın kendi suçu

ile düşmüş olduğu bir *ergin olmama* durumundan kurtulmasıdır. Bu *ergin olmayış* durumu ise, insanın kendi aklını bir başkasının kılavuzluğuna başvurmaksızın kullanamayışıdır" (Kant, 1984: 213). Filozofa göre burada suç aklın kendisinde değil, kendi aklını kullanma kararlılığı ve yürekliliği bulunmayan insandır. **Kant**'a göre insan "Aklını kullanma cesareti" göstermelidir. Eleştirel akla sahip insanın, bu özelliğini kaybedince içinde bulunduğu durumu *dogma* kavramıyla açıklayan **Yücel** de, *Hürriyet gene Hürriyet* adlı yapıtında şunları söylemektedir: "Dogma, ilk defa ortaya atanlar tarafından düşünülmüş, fakat sonra onu kabul edenlerin çoğu tarafından düşünmeden alınmış inanma klişesidir. (...) Damar katılığı nasıl bir hastalıksa mecaz manasında beyin katılığı da öyle öldürücü bir marazdır. Tedavisine gelince... Sonunda öldürücü bir derde müptela olanlar için dışarıdan alınacak ilaç şimdiye kadar hiçbir hekim tarafından keşfedilememiştir. Bunun serumu, aşısı yoktur. Kendi kendinize doktorluk edecek, kendi derdinizin devâsını kendiniz bulacaksınız. Dışarıdan tedaviye başlandığı anda hürriyetiniz, bilhassa bütün hürriyetin anası olan düşünme hürriyetiniz sizden önce ölür; o öldü mü de geri kalan hayatınız esirlikten başka bir şey olamaz" (Yücel, 1998a: 70, 72).

Fotoğraf 2. Hasan-Âli Yücel, milli eğitim bakanı olduğu 1940'lı yıllarda Köy Enstitülü öğrencilerle beraber.

Yine başka bir yerde, alışkanlıkların ve hazır düşüncelerin olumsuz sonuçlarını **Yücel** şu ifadelerle anlatmaktadır: "Eksikleri çok büyük bir kuvvet. Pek çok insanların varlığından bile haberli olmadıkları bir şey; Akıl!... Bir türlü

kullanmaya yanaşmadığımız bir meleke. Alışkanlıklar, hazır düşünceler çok yere onun yerini tutar. (...) Akılı kaldırınız; insan için ne din, ne bilim, ne siyaset hiç biri kalmaz” (Yücel, 1998a: 174). Eleştirel akla sahip oluşunun göstergesi, **Yücel**’in yalnızca yazdıklarından ibaret değildir. Bu tutum, Onun kararlarının yönlendiricisi durumundadır. **Yücel** 1918’de Hukuk Fakültesi’ne kaydını yaptıracak, ancak bu öğrenimi, skolastik zihniyetin temsilcisi durumundaki hocası **Prof. Dr. Celalettin Arif Bey**’le olan tartışmasından sonra bitecektir. Dersin içeriğiyle ilgili anlamadığı bir konuyu birkaç defa hocasına soran öğrenci **Yücel**, hocasından “Bu kadar anlayışsızlıkla hukuk talebeliği yapamayacağını zannedirim” yanıtını alınca dayanamaz ve şunları söyler: “Efendim, affedersiniz akşam kitabı okudum. Bir iki kere okudum anlayamadım. Ertesi gün giderim müderris bey anlatır ve anlarım diye düşündüm. Hâlbuki geldim, siz kitabın aynısını söylediniz. Anlamama durumum değişmedi. Çok hakkınız var, benim gibi anlayışsız birinin hukuk talebesi olmayacağı muhakkak ama sizin gibi anlatmasını bilmeyen birinin de hukuk müderrisi olamayacağını zannediyorum”. **Yücel** yolunu çizer ve kaydını Felsefe Bölümü’ne yaptırır. **Yücel**’in 1923 yılında İzmir toplantısı için gelen **Atatürk**’e sorduğu soru, onun eleştirel aklının bir ürünüdür. **Atatürk**’ün yaptığı konuşmadan sonra **Yücel** söz alır ve şu soruyu sorar: “Mekteplerin yanında fosil haline gelmiş medreseler daha ne kadar yaşatılacaktır?”

Eleştiri diye akıldan yoksun yapılan değer yargılarıyla her zaman karşılaşmaktayız; oysa **Yücel**’de eleştiri hep akıldan hareket etmektedir. Kendisinin de karşılaştığı kötü yargılara **Yücel** eleştiri adını vermez: “Bizde tenkitler, daima kötü olmuş, fena neticeler vermiştir. Bunun sebebi ise iş yapan ve yaratma kudretini beslemek için mütemadî kudret sarf edenler tarafından değil de yapamamanın verdiği gayz, tiksinti ve hınçla içi yananlar tarafından yapılmış olmasıdır. Gerek siyaset, gerek sanat hayatımızda böyle tenkitlerin son yarım asır içinde sebep olduğu felaket ve hüsrانları unutmamalıyız. Bu sözlerle tenkide ihtiyaç yoktur, yapılması demek istemediğim kolayca anlaşılabilir. Tenkit yapılsın; adamı yapsın, adamca yapsın. Acizden gelen tenkid, aciz doğurur” (Yücel, 1998b: 71).

Hasan-Âli Yücel ve Demokrasi Düşüncesi

Yücel’deki eleştirel akıl, onun demokrasi düşüncesinde de kendisini ön planda göstermektedir. Günümüzün en tartışmalı kavramlardan biri haline gelmiş olan demokrasi, tanımından uygulanış biçimlerine kadar yanlış değerlendirmelerin konusu olmaktadır. Bu bakımdan **Yücel**’in söylediklerinde bugün ve gelecek için önemli değerlendirmeler vardır. Ona göre demokrasi “Yüzde yüz doğru olduğunu iddia etmeyecek, kendisinininkinden başka düşüncelerde de hakikat olması ihtimalini hesaplayacak olanların kuracakları rejim”dir. “Onun için demokrasi, diktatörlük gibi tek taraflı değil, çok taraflı bir siyasi sistemdir”. “Demokratik anlayış; bir şeye inanmamak değil; inandığı şeyin her zaman yanlış olması ihtimalini düşünerek aksi inanışlara da kulak vermek, bilinci daima tetikte bulundurmadır. (...) Dogmacılık,

demokrat ruhla bu yüzden bağdaşmaz. Demokrasi, bu yüzden bir inatçılık rejimi olamaz; müsamaha, hoş görme, Frenkçesini kullanalım, bir Tolérance sistemidir" (Yücel, 1998a: 72, 454). **Yücel**; tek tek kişilerin zihinsel olgunluğa ulaşmadığı yerlerde demokrasinin yalnızca bir "heves" olarak kalacağını, "dediğim dedik" diyenlerin çoklukta olduğu ülkelerde demokrasiden söz etmenin olanaksız olduğunu düşünmektedir. "Demokrasi bir akıl idaresi demektir. (...) "Akıl, sadece bende var; benden başkalarında yok" diyenin akılı, demokrasiye değil, diktatörlere, mutlak iktidar düşkünlerine yaraşır bir akıldır. Ondan kendimizi muhafaza etmeliyiz" (Yücel, 1998a: 391).

Demokrasi insan onuru için vardır. Politikacı, demokrasi ve insan onuru arasındaki ilişkiyi anlamalıdır: "Demokrasinin başlıca amacı, ferdi insan olmak hüviyetiyle saygıya değer bir hale getirmektir. Bu amacı gerçekleştirmenin ilk şartı, insana ve fertte insanlığa hürmet etmektir. Şeref ve haysiyete saldırma, eşkıyalıktan başka bir sıfatla vasıflandırılmaz. Dağda yol kesen soyguncu, mağdurunu nasıl maddi varlıklarından sıyrıp soyuyorsa bir saldırgan politikacı da karşısındakinin insan hüviyetini, aynı suretle, hakkı olmayan bir menfaate kurban ediyor demektir. Çünkü ortada yok edilmek istenen, bizzat insan benliğidir" (Yücel, 1998a: 264). **Yücel** demokrasinin adaletle olan ilişkisini de görmektedir. Günümüzde adaletten yoksun, yalnızca oy vermek anlamına gelen biçimsel demokrasinin insanlık açısından yarattığı olumsuz sonuçları her gün basından takip ediyoruz. **Yücel** biçimsel demokrasi eleştirisini "demokrasi sayı egemenliği değil, halk hâkimiyetidir" biçimindeki ifadesiyle ileri sürmektedir (Yücel, 1998a: 450).

Demokrasinin olmazsa olmaz koşulu muhalefettir. **Yücel**'e göre muhalefet demokrasinin ve özgürlüğün "emniyet supabı"dır. Demokrasi, asla iktidarı ellerinde bulunduranların istedikleri gibi düşünme ve uygulamaları hayata geçirmeleri değildir: "Demokrasi bir oy rejimidir. İktidar, çoğunluğun elindedir. Fakat burada dikkat edilecek mühim nokta, oyla iktidara gelen vatandaşların, millet iradesini kayıtsız şartsız ellerine almadıklarıdır. Milletın büyük bir kesiminin kendilerine verdiği ancak oydur; memleketi Ortaçağ usulünde "iltizam"a vermiş değillerdir. "Biz sizi seçtik; ne isterseniz yapabilirsiniz!" dememişlerdir. İktidardakiler de "Siz, bizi seçtiniz; ne istersek yaparız!" diyemezler" (Yücel, 1998a: 177).

Hasan-Âli Yücel ve Devlet Adamlığı Düşüncesi

Devlet adamı kimdir? Devlet adamlığının gereklilikleri nelerdir? Dünya sorunları karşısında devlet adamı nasıl kararlar alır? Bu sorular bir devlet adamı olan **Yücel**'in yalnızca bakan olmasından kaynaklanan uygulamanın içinden getirdiği sorunlar değil, aynı zamanda uzun uzun üzerinde kafa yorulmuş, yazılar yazılmış sorunlardır. O, bir düşünür olarak da bu problemleri kendisine konu edinmektedir. **Yücel**'in bu sorulara verdiği yanıtlar üzerine düşünmek gerekiyor: "Daima büyük sıfatını almış devlet adamlarında ilk ana vasıf, kuvvetli karakterdir. (...) Büyük devlet adamları, yalnız halde değil, istikbaldede anılıp sevillecek iş görmesini bilen insanlar

olmuşlardır. Geçici başarılar, onların geçmiş ihtiraslarını içine alacak boyutta değildir. Onların kuvvetli ruhlarına günlük takdirler dar gelir. Bu kemale erebilmek için devlet adamı, köklü ve sağlam bir kültüre sahip olmalıdır. Devrinin memleket ve dünya meselelerini iyi bilmeli, geçmişi ve gününü dikkatle takip etmelidir. İnsandan anlamak, adam tanımak; ancak bu melekenin gelişmesine bağlıdır” (Yücel, 1998a: 109, 111). **Yücel** devlet adamının kültür ve düşünce sahibi olmasıyla her sorun karşısında mutlaka çözümler üreteceğini, şaşkınlığa düşmeyeceğini düşünmektedir. Politika yalnızca milletvekilleriyle yapılmaz. Yurttaşlar politika zeminlerinde yer almalıdırlar: “Politika adamları ve onlar arasından devlet adamı nasıl yetişmeli, yetişmiş ve yetişecekler nasıl korunmalıdır? Her şeyden önce, zamanın durmadan kesip biçtiği bu ağaçların bir fidanlığı olmak lâzımdır. Şimdilik o, dört senede bir yapılan seçimlerde devlet kademelerinden gelen veya mahalli teveccühlerle B.M. Meclisine girebilen mahdud sayıda vatandaşlarımıza inhisar etmektedir. Halbuki cemiyetimizin her alanı politikaya müsait zemin olabilmelidir. Vatandaş ya devlet hizmetindedir ya da serbest meslekte. Politika her ikisine de yasak olmamalıdır” (Yücel, 1998a: 122). Politika kişinin içinde yaşadığı topluma hizmet arzusundan doğmakta, politikacılığı ise bu hizmeti yapabilmesi için sahip olması gereken zorunluluğun sonucu olmaktadır. **Yücel**’e göre politika yaşamın her alanını içine almakta, “İnsanı insanla münasebetinde en çok mesut edici ve rahat ettirici bir düzene kavuşturma amacını” gütmektedir (Yücel, 1998a: 98). Yücel aydın bir devlet adamı olarak politika içerisinde nasıl yer aldığını şu sözlerle anlatmaktadır: “Demokrasi denemesine başladığımız günden bu ana kadar, tarihin bu cinsten türlü olaylarını göz önüne getirerek vazifem ve mevkiim her ne olursa olsun, dinin siyasete ve siyasetin dine, siyasetin ilme ve ilmin siyasete karıştırılmamasına çalışanlardan biri oldum. Üniversite muhtariyeti kanununu hazırlatıp Büyük Millet Meclisinden çıkarma vazifesini yerine getirmeden önce de ilim tarafsızlığının dışında politikacılık edenlere bu durumu ihtardan çekinmedim” (Yücel, 1998a: 100).

Hasan-Âli Yücel ve Felsefi Bakış

Yücel’in felsefi duruşunu, onun liseler için kaleme aldığı *Mantık* ve *Felsefe* kitaplarıyla sınırlamak eksik bir yaklaşımdır. **Yücel** felsefenin hemen hemen bütün problemlerini düşüncesine konu edinmiştir. Felsefe dili olarak Türkçe’nin gelişimine katkısı, felsefe yayınlarının zenginleşmesi ve felsefenin ülkemizde kurumlaşması için gösterdiği çabalar yaşamsal önemdedir. **Yücel**’in yalnızca eğitim tarihindeki yeriyle değil, aynı zamanda düşünce tarihindeki yeriyle de gündeme gelmesi gerektiğini onun yapıtları göstermektedir. Kendi döneminin tarihsel koşullarını tarih bilincinin ışığında en doğru biçimde görenlerin başında **Yücel** varsa, onun felsefi bakışındaki derinliği anlamamız gerektiği ortadadır. Liseler için kaleme aldığı *Felsefe* adlı eserinde **Yücel** ezbercilikle felsefe arasındaki ayrımı ortaya koyar: “Birkaç cümle içine sıkıştırılmış, düstur haline sokulmuş, kolay hatırdaki kalacağı zannedilen yazılarla hür düşünüş alışkanlığını kazanmaya imkân yoktur.

Böylesi bizi ancak ezberci yapar; fakat düşündürmez. Hâlbuki felsefe, düşünmenin en yüksek ve uyandırıcı şeklidir" (Yücel, 1966: 3).

Yücel Türkçenin zenginleştirilmesi, hızla yayılan yabancı sözcüklerden dilimizin arındırılması konusunda kendini en samimi biçimde ortaya koyan insanların başında gelmektedir. Onun dilde gerçekleştirmek istediği sadeleşmeyi yanlış anlamamak gerekir. "Şark dillerinden gelmiş bütün kelimeleri mutlaka yok etmek, diğer taraftan dünya medeniyetiyle bize gelen bütün sözleri süpürüp atmak yolunda bulunmuyoruz" der **Yücel**. Döneminde bin üç yüz kadar terim Türkçeleştirilmiştir. Günümüzde bile anlaşılmaz, gereksiz bakılan felsefenin toplumda yaygınlık kazanması için elinden gelen tüm çabayı göstermiş olan **Yücel**'in şu sözleri ne kadar anlamlıdır: "Başka bir görüşe daha işaret etmek istiyorum. Bu da ilmin ve felsefenin küçük bir zümreye mahsus olduğu ve bu zümredeki insanlar arasında bir "kuş dili" bulunacağı fikridir. (...) Mısır'da felsefe bir zamanlar hiyeroglif içine, Çin'de ise sayısız şekillerin güçlüğüne hapsedilmişti. Bunları birkaç âlim okurdu ve mânalarını yalnız onlar anlayabilirlerdi. Biz ilim ve felsefede de imtiyaz ve aristokrasi kabul etmiyoruz. Bütün bilgimiz ve dilimiz halk dilinin içindedir ve öyle olacaktır. Başka milletlerin büyük ilim ve felsefe adamları bu kurala uyararak büyük olmuşlardır. Biz, kuşdili değil, Türk dili söylemek istiyoruz. İlim için, felsefe için her türlü insan düşüncesini anlamak için Türk dilini getirmek istiyoruz" (Yücel, 1998c: 145). **Yücel** daha erken tarihlerde, 15 Haziran 1936 tarihli bir yazısında çağdaş ulus olmanın yalnızca söylemde bir ad olmadığı toplumlarda felsefenin önemini altını çizmiş ve bir Türk felsefesinin oluşturulmasını dilemiştir: "Hani bizim Türk ruhunun en derin ihtiyaçlarına, Bergson'un bu sözlerine benzer fikirlerle hayat ve mâna verecek filozofumuz? Hani bizim (Alman), (Fransız), (İngiliz) felsefeleri yanında adı geçecek Türk felsefemiz?" (Yücel, 1998b: 144).

Felsefenin dinamik ve çağdaş bir toplum yaratmadaki önemi bilinmektedir. Özgürce düşünüp, düşündüğünü ifade eden bireylere Türk toplumunda her zaman gereksinim duyulmuştur. Bu gereksinim kaynağını çağdaş ve uygar bir Türkiye yaratma idealinden alır. Türk aydınları bu istençle halkına önderlik edebilmeyi başarmalıdır. **Yücel** çağın tanıklığında bu gerçeği yeniden kavramamız için bizi adeta uyarmaktadır: "Esasen yaradılışı çok gerçekçi, doğru ve açık yürekli olan Türk halkına son asırlarda fena telkinlerle aşılacak istenen (eyvallahçı), (bana neci) ruhun zaman zaman kötülüklerini görmüşüzdür. Bu infiradçı, kendini düşünücü, aldırış etmeyici görüş ve duyuş; riyakâr şeyhlerin, düzensiz hocaların yapmak istediği afyonlu bir felsefeden başka bir şey değildir. İnkilâp Türkiyesi'nin bütün bu iman ve duygu meselelerinde ileri sürdüğü ana fikirlerin sistemli bir felsefesini yapmak, bugünün Türk münevverlerine düşen esaslı vazifelerden biridir" (Yücel, 1998b: 132).

Hasan-Âli Yücel yayımlanan felsefe yapıtlarına da ilgisiz kalmamış ve onlar hakkında değerlendirme yazıları kaleme almıştır. "(...) Düşünmeyi onlardan öğrendim, hatta yaşamayı da. Demek istiyorum ki düşünerek yaşamayı ve yaşayarak düşünmeyi.." diyen Yücel felsefenin ve fikir adamların

önemini bizlere her zaman anlatmıştır: “Düşünme ve düşündüğünü çekinmeden söyleme hususunda, bugün medeni toplulukların vardığı merhaleyi ancak bu karakterdeki fikir adamlarının büyük feragat karşılığı olarak kazandıklarını kavramak için o türlü kahramanların hayatını ve fikirlerini bilmek lâzımdır” (Yücel, 1998a: 328).

Düşünce üretmede, sistemli felsefe oluşturmada düşünce özgürlüğünün önemini, **Yücel**; İslam dünyasının zamanla içine düştüğü durumu göz önüne alarak dile getirir: “İslam dünyasında VIII., IX. ve X. asırlarda Yunan kaynaklarına doğrudan doğruya veya tercümelemlerle giriş, büyük ve hür İslâm mütefekkirlerinin yetişmesine sebep olmuştur. Fakat hür düşünüşe birtakım mutaassıp din adamlarıyla sözde ilim otoriteleri taraftar olmadıkları için, siyasi iktidarın da çok kere bu geri zihniyettekileri desteklemesiyle hür fikir hareketi yavaşladı ve durdu. İslâm’da içtihat, yani yetişkin ferdin kendi aklıyla düşünüp bulmasının kapısı kapandı. Fatih Sultan Mehmet devrinde itikat meseleleri ve dolayısıyla serbest düşünüş yeniden doğar gibi oldu ise de onu takibeden devirlerde bu kıpırdanış da sönüp gitti” (Yücel, 1966: 38). Tüm bu saptamaların ardından Yücel düşünce özgürlüğünün insanı insan kılan bir özellik taşıdığı sonucuna ulaşmaktadır.

Son Söz Yerine...

Yücel çağın tanıklığında sorunlara eleştirel akıl temelinde Aydınlanma düşüncesiyle bakmasını bilmektedir. **Yücel**, bugün gerçekleştirmeyi başaramazsak yarınımızı düşünmenin güç olacağından hareketle kendi aklımızı kullanma cesaretini göstermemizi, becerebilirsek eğitimin, kültürün ve politikanın asıl amacının kendi değerini duyan kişiler yaratmak olduğunu düşünmemizi istiyor. Kişinin kendi aklını kullanma cesaretini kullanarak düşünmesinin temelinde, insanın kendi onuruna yakışır biçimde yaşama anlayışı yatmaktadır. **Yücel**’in yapıtlarına bütün olarak bakıldığında, onun ülke olarak yarınımıza hazırlanma çabasını görüyoruz. **Atatürk** devrimleri ışığında çağdaş ve uygar ülkeler düzeyine ulaşma isteği **Yücel**’in, yurttaş, düşünür ve devlet adamı olarak eğitimden sanata, bilimden politikaya, kültür sorunlarından yurttaşlık bilincine ulaşmaya kadar pek çok alanda oldukça önemli hizmetlerde bulunmasına yol açmıştır. Yapmamız gereken yarınımız için **Hasan-Âli Yücel**’in söylediklerine samimi olarak kulak vermektir.

Kaynakça

- Kant, I, 1984, “Aydınlanma Nedir? Sorusuna Yanıt (1784)”, *Seçilmiş Yazılar*, çev. Bozkurt, N., Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yücel, H. A., 1998a, *Hürriyet Gene Hürriyet*, Cilt 2, der. Eronat, C. Y., Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Yücel, H. A., 1998b, *Pazartesi Konuşmaları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Yücel, H. A., 1998c, *Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Yücel, H. A., 1966, *Felsefe Dersleri, Metafizik, Ahlak, Estetik*, Atlas Yayınevi, İstanbul.